

Vijfentwintig jaar Lingewaal

*Marinus van Maaren
Januari 2011*

Op 1 januari jl. was het vijfentwintig jaar geleden dat de gemeente Herwijnen werd heringedeeld en deel ging uitmaken van een kwartetgemeente, waarin de kernen Asperen, Herwijnen, Heukelum, Spijk en Vuren waren ondergebracht. Die nieuw gevormde gemeente kreeg in eerste instantie de naam gemeente Vuren, totdat de nieuwe kersverse gemeenteraad een keuze had gemaakt uit de namen: Waallinge, Leuven, Nieuw-Leuven, Leijenburg en Lingewaal. Acht van de vijftien raadsleden kozen voor de naam Lingewaal. De betekenis van dit besluit was, dat de kwartetgemeente vanaf 3 januari 1987 als Lingewaal door het leven moest gaan. Om te komen tot een dergelijk ingrijpend en definitief besluit om vier gemeenten samen te voegen tot één gemeente ging niet zonder slag of stoot. De herindelingsplannen door de jaren heen vanuit Herwijnen gezien begonnen in het jaar negentien-honderdtweeëndertig. Er werd toen vanuit de overheid op aangedrongen om een streekplan of structuurplan samen te stellen waaraan alle betrokken gemeenten hun mede-werking hadden toegezegd en zelfs voor het samenstellen daarvan hadden betaald. In negentienhonderdachtendertig bracht een daartoe ingestelde commissie daar rapport van uit, maar de oorlog 1940-1945 belette de uitwerking daarvan. Na de oorlog zouden de gemeenten aan een door Gedeputeerde Staten gedaan voorstel om tot een streekplan te komen zeker hebben meegewerkt. En alleen als er een streekplan was en de gemeenten zouden weigeren daaraan medewerking te verlenen, zou een plan tot herindeling worden samengesteld. Maar de eerste jaren na de oorlog trachtte Nederland en de gemeenten de geleden oorlogsschade te herstellen en de gewone gang van het leven te hervatten, totdat in het jaar 1963 Gedeputeerde Staten de toenmalige burgemeester van Vuren en Herwijnen, de heer A.G. Vermeulen, liet weten dat er plannen waren om een gebied gelegen in de West- Tielerwaard samen te voegen tot één gemeente.

In dat plan werd gesproken over het gebied ten westen van rijksweg 26 de huidige A2. Het betrof hier de Gelderse plaatsen Haaften, Hellouw, Herwijnen, Vuren, Gellicum, Beest, Acquoy en Rhenoy. Men zou dan dorpen bij dorpen voegen en er zou niet gevreesd behoeven te worden voor overheersing door een grote kern. Er was ook een plan om de twee zelfstandige gemeenten Vuren en Herwijnen samen te voegen tot één "groot" Herwijnen.

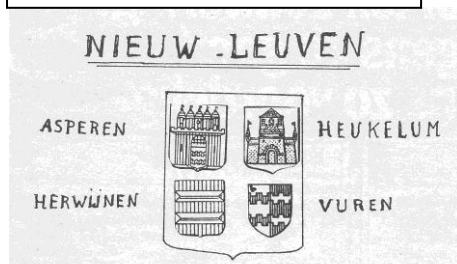
Gemeentehuis Herwijnen.

Het uitwerken van dat plan duurde drie jaar, van 1963 tot de zomer van 1966. Uit dit lang uitblijven van een herindelingsplan van Gedeputeerde Staten had de heer Vermeulen een conclusie getrokken. Volgens de burgemeester was het moeilijk voor Gedeputeerde Staten om het nut van een herindeling aan te tonen. Zo zou een herindeling de economische, sociale en culturele leefbaarheid bevorderen. Maar dat was bij eerdere doorgevoerde herindelingen niet bewezen. De persoonlijke vijandigheid tussen de dorpen onderling was volgens Vermeulen een bron van vreugde bij de bevolking en zij hadden om het onderlinge gekibbel het grootste plezier. De leefbaarheid van de dorpen wordt door herindeling niet vergroot, maar door het verlies van haar zelfstandigheid juist verkleind. Nee!, geen mammoet-gemeenten waarvan de inwoners het gezicht van hun burgemeester amper of niet kennen. De burgemeester van een kleinere gemeente staat midden in de gemeenschap en kent zijn inwoners en weet wat er speelt en is letterlijk de Burgervader van zijn gemeente. Adrianus Gerard Vermeulen werd in 1968 benoemd tot burgemeester te Katwijk en werd opgevolgd door mr. Jan de Vries. In de zeventigerjaren werd er voor het eerst serieus gesproken over het verleggen van de provinciegrens van Gelderland naar de Linge en met name de provinciegrens ten noorden van de rijksweg 15 die de gemeenten Vuren en Herwijnen doorkruist. Daardoor zouden de twee Zuid-Hollandse gemeenten Heukelum en Asperen Gelders worden. De gemeentebesturen van Asperen en Heukelum reageerden daar laconiek op.

Gemeentehuis Asperen

Herwijnen en Vuren echter zagen de ernst van de plannen van de provincie in en zochten onderling contact om de voorgenomen plannen te bespreken. De vier gemeenten stelden een burgercommissie samen en onderzochten wat hen bond en wat hen zou kunnen binden op politiek, economisch, sociaal en cultureel gebied. Herwijnen en Vuren stelden voor om hun krachten te bundelen onder de gebiedsnaam "Nieuw-Leuven" en als alternatief werd de naam "Tielerwaard-West" voorgedragen. Met deze actie werd ernstig rekening gehouden, met name door de provincie Gelderland. Volgens een brief, die de verenigde burgercommissies van de kernen Vuren, Herwijnen, Dalem, Spijk, Asperen en Heukelum op 27 mei 1977 mochten ontvangen, werd gesteld: "Bij onze standpuntbepaling zullen wij zowel de door de gemeenteraden van Vuren en Herwijnen uitgesproken voorkeur (Nieuw-Leuven) evenals Uw brieven betrekken". "Evenals Uw brieven" daar bedoelde de ambtenaar van de provincie Gelderland Heukelum en Asperen mee.

De Nieuw-Leuven beweging was een culturele beweging waardoor zonder aanzien van partij of deelbelang de zo goed als unanieme adhesie van de bevolking verkregen werd voor deze zaak. Cultuur kan nl. het beste gedefinieerd worden als "datgene wat de mens verbindt, terwijl politiek, in het algemeen de mens verdeeld houdt, omdat zij hun deel en groepsbelangen

tegenover elkaar gaan verdedigen". Eind december 1977 kwam het voorstel van de provincie voor de gemeentelijke herindeling Alblasserwaard, Vijfheerenlanden en het meest westelijke gedeelte van de West-Betuwe. Daaruit bleek dat Nieuw-Leuven verkozen werd boven het alternatief Tielerwaard-West. De Nieuw-Leuven beweging was als enige van de landelijke gemeenten die hun zelfstandigheid gered had dankzij tijdig onderling contact te zoeken tussen gemeentebesturen en partijfracties. Maar vooral grote betrokkenheid van de burgers was bepalend bij het tot stand komen van het voorstel. Voor één moment in de geschiedenis hadden de plattelandsbewoners in de West-Tielerwaard het opgebracht hun verschillen te vergeten en over de grenzen van hun gemeenten weten heen te kijken naar wat hen bond en naar wat zij aan gemeenschappelijke belangen hadden. De andere gemeenten in de omgeving hadden dat niet kunnen opbrengen en toen bleek dat zij als loon voor hun gebrek aan saamhorigheid werden samengevoegd met de groeikernen en grote steden in hun omgeving. De Vijfheerenlanden zou opgedeeld worden in stukken landelijk gebied van Leerdam en Vianen; de Alblasserwaard zou weer schatplichtig worden gemaakt aan Gorinchem, zoals het in de Middeleeuwen was. Alleen de Tielerwaard had het gered. Eigenlijk is het platteland al sinds de opkomst van de steden in de Middeleeuwen, waar toen nog maar 5% van de bevolking leefde, overheerst geweest door steden. Prof. Dr. David Nicholas schreef: "Nimmer strenden de steden tegen het platteland, de steden afzonderlijk deden aanvallen op afzonderlijke dorps-gemeenschappen die moeilijkheden hadden veroorzaakt. Vandaar dat de verovering van het platteland door de steden bij stukjes en beetjes plaats vond en zeer effectief was". De kritiek wat dat betreft en die drs. F.H.F. Oldenburger aan het papier toevertrouwde was niet mals.

Hij was van mening dat het dichtgroeien en verstedelijking van het platteland niet alleen veroorzaakt werd door de uitgroei van grote steden zoals Utrecht, Nieuwegein, Vianen, Gorcum en Leerdam, maar ook door de inwendige neiging van kleine stadjes en dorpen om als het maar even kon zoveel mogelijk te bouwen en te groeien, de zogenaamde plaag van suburbanisatie (drang tot bouwen van voorsteden of het bevorderen daarvan). En als er twee kernen in Zuid-Holland tussen de kernen van de Alblasserwaard en de Vijf-heerenlanden waren aan te wijzen, die totaal anarchistische wildgroei vertonen, waren dat wel Heukelum en Asperen. Hierdoor was het toen mogelijk dat een stadswal in Heukelum begraven bleef, terwijl die in haar tweelingzusterstad Asperen hersteld werd.

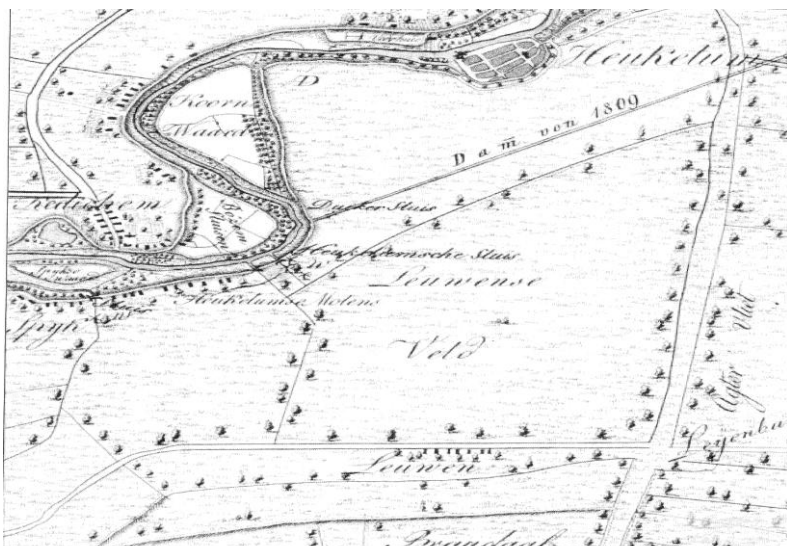
Stadhuis Heukelum

In het verleden was de Heukelumse stadswal aan de Lingezijde totaal moedwillig door de dienst Bouwzaken met een dragline tot puin vergraven en dat in die tijd van het stadsaanzicht bij het voormalige stadhuis aan de Lingewal van een groene tuin een parkeerplaats van steen werd gemaakt, terwijl zonder enig begrip van het enige plein in de stad voor het stadhuis, dat een sociale stadsere functie had, een voor publiek zo goed als "verboden te betreden" terrein van had gemaakt, terwijl de raad ja-knikkend als voorheen steeds alles liet passeren. "Oud Heukelum, vervolgde Oldenburger: " is de stad, ondanks herhaaldelijk kritiek van de Vereniging Vrienden van Oud Heukelum, de burgers ontstolen en aan hen feitelijke zeggenschap onttrokken".

De fout van Vrienden van Oud Heukelum, vervolgde Oldenburger zijn kritische analyse, "dat het verloop van zaken hen uit handen is gespeeld, doordat zij zich niet politiek hebben durven engageren via welke partij(en) ook". Tot zover een citaat uit het kritisch verslag van Oldenburger.

Het enige werkelijke resultaat dat de vereniging Vrienden van Oud-Heukelum heeft kunnen boeken is in 1972 geweest door een handtekeningenactie die heeft weten te voorkomen dat het oude stadhuis gelegen aan de Voorstraat 2, en dat uit 1700 dateert, onder de sloophamer zou vallen. Nu 2010 staat het voormalige stadhuis met stadstuin te koop en zal daardoor van de lijst van gemeentelijke eigendommen kunnen worden geschrapt.

Een goed voorbeeld van krachten bundelen die werkelijk voor de toekomst resultaat heeft opgeleverd vond plaats in 1977. De Nieuw-Leuven beweging wist door een grote handtekeningenactie de zelfstandigheid van Vuren, Dalem, Herwijnen, Spijk, Asperen en Heukelum te behouden en daardoor te voorkomen om in de heb-grage vingers van Leerdam en Gorinchem te vallen. Van Oldenburger was stellig van mening dat: "onbegrijpelijke taal, wederrechtelijke inbezitneming of toe-eigening en een handelwijze die, zonder beginselen, alleen rekening houdt met de omstandigheden van het ogenblik en kortzichtigheid op plaatselijk niveau en profiteren van het spontane idealisme van de bevolking om eigen ongecontroleerde macht uit te breiden door overheden, voortdurend op de loer liggen" (einde citaat). Deze literaire passage is van alle tijden en geeft weer de zwakheden van culturele bewegingen omdat zij geen enkele invloed en controle op uitvoering van realisering van haar doelstellingen en idealen kan uitoefenen, omdat cultuur niets met macht te maken heeft. Maar de Nieuw-Leuven beweging wist de verantwoordelijke Minister en Gedeputeerde Staten er van te overtuigen dat voornoemde gemeenten plattelandsgemeente moest blijven en het minstens zo belangrijke feit dat Vuren en Herwijnen sinds eeuwen bestuurlijk gescheiden zijn geweest van Holland en in Gelderland lagen, en daardoor net als Asperen en Heukelum een sterke eigen identiteit en weerstand hadden opgebouwd tegenover de provincie Holland, die hen trachtte te annexeren. In feite is de oude verbondenheid tussen de nu weer bijeen gegroepeerde gemeenten veel groter geweest vóór 1817.

Detail 18de eeuw van kaart rivierengebied met intekening van de Nieuwe Zuiderlingendijk

De provinciegrens tussen Holland en Gelderland werd toen verlegd en Heukelum en Asperen in feite door de aanleg van de Nieuwe Zuiderlingendijk in 1810 werden afgesneden van hun oorspronkelijk landelijk gebied. Heukelum, Asperen, Spijk, Dalem en Vuren zijn in feite allemaal Arkelland geweest, wat in hun wapenen is terug te vinden voordat de nieuwe gemeentewapens werden ontworpen, voor Heukelum in 1816, Asperen in 1817, Vuren en Dalem in 1926. Herwijnen is een apart geval. Dat kreeg in 1818 al een gemeentewapen, gebaseerd op het blazoën van het eeuwen-oude geslacht Van Herwijnen. Nog weer vroeger moet de geschiedenis van de plaatsen in de Betuwe veel meer met elkaar verbonden zijn geweest ten tijde van de instelling van het graafschap of gouwe Teisterbant door Karel de Grote. Holland is pas later opgekomen. Ook na het opkomen van het middeleeuwse leenstelsel waarbij de leenheer bepaalde bevoegdheden zoals het bezit van grond in beheer gaf aan de leenman in ruil voor militaire diensten en trouw, het feodale tijdperk genoemd en voor de moderne geschiedenis was ondanks de provinciegrenswijziging van 1817 een grote mate van verbondenheid, met name door onderlinge huwelijken en verervingen tussen inwoners van Waal- en Lingedorpen. De ruilverkaveling in de Tielerwaard in de jaren vijftig heeft van veel Asperenaren, Heukelummers en boeren uit Spijk, Herwijners en Vurenaren gemaakt.

Toen Nieuw-Leuven weer een stapje naderbij was gekomen en een feit bleek te gaan worden was men van mening dat ook de gemeentewapens samengevoegd en geïntegreerd dienden te worden. Naast de strijdvlag van de Nieuw-Leuven beweging, het groene veld met het witte kruis, de zes rode sterren, die de zes kernen symboliseerden en de blauwe rand die de rivieren Linge en Waal waarbinnen het gebied lag, weerspiegelde, vond men het ook nodig een historisch verantwoorde nieuwe officiële gemeentevlag te ontwerpen voor de geïntegreerde gemeente Nieuw-Leuven. De ambitieuze beweging stelde voor dat hierin zowel de geschiedenis en herkomst van het land Van de Arkels als die van het Huis van Herwijnen in terug gevonden moeten worden, als ook de recente inzet van de bewoners van alle zes kernen voor de vorming van een nieuwe zelfstandige plattelandsgemeente in de Tielerwaard. Beschrijving Nieuw-Leuven vlag: "een wit veld met zes overlans rode strepen die zowel aan de Arkelvlag herinneren als aan de nieuwe zes kernen van Nieuw-Leuven, met name Asperen, Heukelum, Spijk, Dalem, Vuren en Herwijnen als ook aan het rode veld van het wapen van Herwijnen." De conclusie van doctorandus F.H.F. Oldenburger was: "wil het Nieuw - Leuven idee, dat primair gaat om democratische zeggenschap in eigen kern en een zo groot mogelijke mate van onafhankelijkheid van alle betrokken dorpen, niet op dezelfde platvloerse opportunistische wijze door de politici aan de burgers ontfutseld worden, dan dienen zoveel mogelijk mensen die getekend hebben voor Nieuw-Leuven, in de overtuiging dat "Eendracht maakt macht" het middel was om zeggenschap in eigen huis te houden, de moedbrengen zich politiek te engageren". In de volgende gemeenteraadszittingsperiode van vier jaar na de gemeenteraadsverkiezingen van mei 1978, zou de beslissing van de gemeentelijke herindeling vallen. De toenmalige en dan zittende gemeenteraden zouden dan hoogstens nog de functie van dorpsraden voor de kernen kunnen blijven vervullen. En om controle over de besluitvorming ten aanzien van de wijze waarop Nieuw-Leuven tot stand moest komen en het scheppen van garanties daarvoor was het noodzakelijk om in mei 1978 zoveel mogelijk leden in de gemeenteraden van elke betrokken gemeenten, Vuren, Herwijnen, Heukelum en Asperen te kiezen, waarover geen enkele onduidelijkheid bestond over hun onafhankelijk standpunt ten aanzien van de politieke weg die bewandeld moet worden om Nieuw - Leuven en daarmee de zelfstandigheid van het platteland in stand te houden.

In 1981 werd mr. Jan de Vries benoemd tot burgemeester te Zutphen. Hij werd opgevolgd door waarnemend burgemeester drs. Karel Hengeveld. Mei 1982 lieten de gemeenten Vuren en Herwijnen gezamenlijk een persbericht uitgaan met als inhoud: Dat op donderdag 13 mei 1982 langs de Rijksweg Gorinchem – Tiel in de

gemeenten Vuren en Herwijnen een aantal ludieke objecten geplaatst zou worden. De objecten, die vervaardigd waren door kunstenaar Rob van der Louw uit Herwijnen, bestonden uit vier borden met het opschrift "Vuren en Herwijnen Gelders". De borden werden geflankeerd door twaalf houten koeien en twee boeren. Dit alles op ware grootte. Of die actie invloed heeft gehad is niet aangetoond maar de toenmalige Minister-president Van Agt moet die actie wel opgemerkt hebben omdat de weg van Den Haag naar zijn woonplaats langs Vuren en Herwijnen voerde. En niet alleen de streekbladen volgden de ontwikkelingen op de voet maar ook de landelijke bladen zoals het AD, Trouw, en de Volkskrant maakten regelmatig melding van de ontwikkelingen. Zelf het N.O.S.-journaal schonk er aandacht aan. De bestuurders van beide Gelderse gemeenten waren tot deze actie overgegaan omdat in oktober 1982 de "Wet Splitsing Zuid-Holland" zou worden behandeld in de Tweede Kamer. Vooruitlopend daarop hadden de drie grote Kamerfracties, CDA, PvdA en VVD, schriftelijk hun voorlopige standpunt aan de Minister van Binnenlandse Zaken medegedeeld, inhoudend dat Vuren en Herwijnen bij het vergrote Rijnmond moesten worden gevoegd, niet delen. CDA en VVD vonden dat Vuren en Herwijnen Gelders moest blijven en steunden bovendien de wens van beide gemeenten, om in geval van een gedwongen gemeentelijke herindeling, samen met Heukelum en Asperen tot de zgn. "kwartetgemeente" te worden samengevoegd. Ook wezen de twee kamerfracties het verzoek van Gorinchem af om het Vurense dorpje Dalem in te lijven. Om druk uit te oefenen werd er tegelijk met de gemeenteraadverkiezingen op 2 juni 1982 een referendum gehouden waar de bevolking zich kon uitspreken bij welke provincie men wilde gaan behoren. De opkomst, Vuren 86% en in Herwijnen 89% op die belangrijke dag in de geschiedenis van onze streek was groot. Burgemeester Hengeveld was die avond na het bekend maken van de uitslag van het referendum dan ook uitermate tevreden en bewoordde dit als volgt:

"We maken het de minister van Binnenlandse Zaken zo heel lastig. Hij zal zich nog eens achter zijn oren moeten krabben en hij is nog niet jarig als hij anders beslist.

De uitslag kan gewoon niet hoger. Honderd procent is immers niet te halen. Dit is het hoogste percentage wat fatsoenlijk mogelijk is geweest".

Gorcum 'Argentijnse activiteiten' verweten

De gemeenteraad van Vuren zal niet aanwezig zijn tijdens de feestelijke bijeenkomst, welke zaterdagmorgen in de Nieuwe Doelen in Gorcum wordt gehouden in het kader van het 600-jarig bestaan van de Merwestad.

Het college van b. en w. van Vuren heeft de Gorcumse collega's bericht tijdens het feest „opvallend afwezig” te zullen zijn. Dit naar aanleiding van uw „verbale Argentijnse activiteiten jegens ons dorpje Dalem”. Zoals bekend wil Gorcum graag Dalem aan zijn grondgebied zien toegevoegd en heeft daarvoor bij monde van loco-burgemeester Eikelenboom o.a. gepleit tijdens de hoorzitting van ged. staten in Asperen.

Dit is in Vuren in het verkeerde keelgat geschoten. Vandaar de „opvallende afwezigheid”.

Ook het gemeentebestuur van Gorinchem had met spanning op de uitslag van het referendum gewacht. Maar in Gorinchem was de teleurstelling groot toen zij vernamen dat bijna de totale bevolking van Dalem, Vuren en Herwijnen Gelders wilde blijven en niet bij Rijnmond, waar Gorinchem deel van uit zou gaan maken. Gorinchem ging in de aanval en stuurde herhaaldelijke verzoeken naar Den Haag en naar de Provincies Zuid-Holland en Gelderland en de gemeente Vuren, om Dalem bij Zuid-Holland te trekken en het dorp Dalem in de gemeente Gorinchem op te laten gaan. In juni 1982 was de maat bij waarnemend burgemeester Karel Hengeveld vol en vond de bemoeienissen van zijn ambtgenoot, burgemeester van Gorinchem L. Vleggeert, te ver ging, die als inzet het Vurense kerkdorp Dalem te willen annexeren om de toekomstige stadsuitbreiding van zijn stad te kunnen opvangen.

Karel Hengeveld reageerde daar stoutmoedig op en liet zijn ambtgenoot weten dat hij maar eens moest ophouden met zijn verbale Argentijnse activiteiten op Vurens grondgebied en steeds maar te blijven zeuren over Dalem.

In 1978 had Vuren al zestig hectare grond aan Gorinchem afgestaan en daar was volgens Hengeveld nog geen konijnenhok op gebouwd. Karel Hengeveld bezigde voor een waarnemend burgemeester krachtige taal en sprak met verheven stem: "Dalem wordt niet geannexeerd. Nu niet en nooit niet".

De geschiedenis leert ons "zeg nooit, nooit".

Maar door die krachtige taal was wel de koude oorlog tussen de twee kemphanen getekend. Als Karel Hengeveld in de 15de eeuw geleefd zou hebben zou hij door de bevolking, net als zijn naamgenoot in 1472 de hertog van Gelre, Karel de Stoute zijn genoemd. En stoute betekende in die tijd niet een ondeugend gedrag maar "de stoutmoedige".

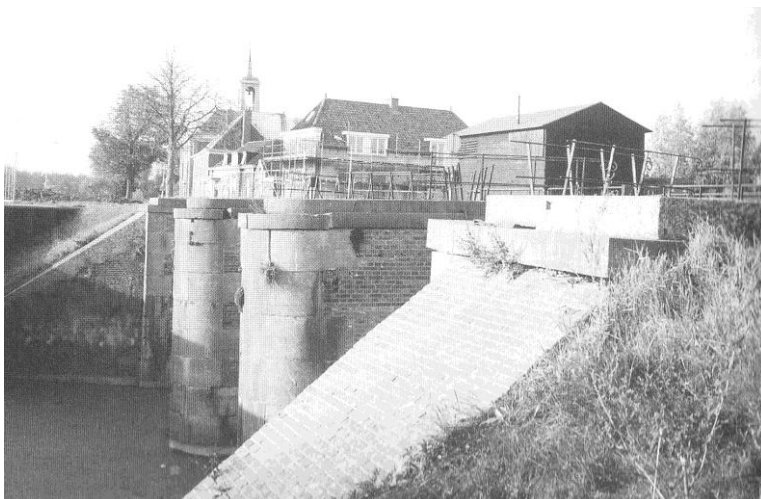

En stoutmoedig was hij de Vurense Karel die een verzoek van Vleggeert om de festiviteiten wegens het 600-jarig bestaan van Gorinchem bij te wonen afwees.

Wat betekende Dalem in de geschiedenis van onze streek? In het archief van Holland berust een oorkonde waarin wordt vermeld dat Dalem in 642 bekend stond als "de aeling (gehele) Graefschap en Vrijheerlijkheid Dalem. Eén van de bekendste kroniekschrijvers van onze streek, Abraham Kemp Aertsz, schrijft in 1607 dat Dalem in 1050 in bezit was van Johan, de 6de Heer van Lederdam (Leerdam), die ook Huecklum (Heukelum) en Vogelspijk (buurtschap Vogelswerf), bezat en in 1126 zou Heer Jan van Arkel bij leven Leerdam, Schoonrewoerd, de Diefdijk, Haasdrecht, Overheykoop en de halve heerlijkheid van Dalem aan zijn twee zoons hebben geschonken.

Gemeentehuis aan de Waaldijk te Vuren

Dalem had al zes eeuwen geschiedenis geschreven voordat Gorinchem in 1230 werd gesticht en in 1382 stadsrechten kreeg wat burgemeester van Gorinchem Vleggeert in 1982 zo graag met burgemeester Hengeveld van Vuren en dus ook van Dalem had willen vieren.

Sluis te Dalem.

Waterstaatkundig neemt Dalem sinds de bouw van de Dalemse sluis in 1284 een strategische plaats in. Laag-Dalem is het allerlaagste gebied van de West-Tielerwaard waarheen al het rivierwater bij dijkdoorbraken naar toe zal stromen. Bij een eventuele dijkdoorbraak zou het niveauverschil met Tiel tot circa 7,20 meter kunnen oplopen. Al het overstromingswater moet afgevoerd worden via de sluis in Dalem in de lagere loop van de rivier. Na de bijna-watersnoodramp van 1995 noemde de dijkgraaf het onverantwoordelijk dat in het laagst gelegen gebied van de Betuwe zoveel huizen moeten worden gebouwd met als risico dat bij een eventuele dijkdoorbraak bij Tiel het toestromende water binnendijks een mogelijke hoogte van 10 meter zou kunnen bereiken zodat door die enorme waterkracht woningen zouden kunnen worden weggevaagd zoals in 1809 bij een doorbraak het water zo hoog steeg dat de bekisting op de Kortendijk die de Stad Gorinchem moest beschermen tegen het overstromingswater het begaf en de stad dreigde te overstromen.

*Het beswyken der bekisting op den Kortendijk te Gorinchem -
in Louwmaand 1809.*

Kortendijk 1809 te Gorinchem.

Uit de geschiedenis blijkt dat het eeuwenoude dorp Dalem zowel betrekkingen had met Gorinchem (het land van de Van Arkels) als met het Hertogdom Gelre. Zo had Heer Floris van Dalem zijn heerlijkheid voor 2260 kronen verkocht aan de Gelderse Hertog Aernout. Ook Hertog Karel van Egmond bezat enige tijd Dalem totdat hij de heerlijkheid verpandde aan Christoffel Graaf van Meurs. Deze krijgsman heeft zowel bij hertog Karel, als bij Keizer Karel V, in de gunst gestaan. Willem van Rossum, familie van de befaamde Maarten van Rossum, kon zich op enig moment voor 500 Rijnlandse guldens ook Heer van Dalem noemen. Dalem kende ook zijn verval. Zo wordt er in een oorkonde van 1518 vermeld, dat Dalem naast een kapel nog 18 huizen bezat en deze huizen waren echter zo armelijk, dat er geen huur geheven werd.

Dalem was dan ook niet als dorp belangrijk om te bezitten. Maar als grensgebied en waterstaatkundig was en is het Dalems gebied van strategisch belang. Door de eeuwen heen verwisselde het gebied Dalem vele malen van eigenaar en de geschiedenis zal zich steeds weer herhalen zo ook in de tachtigerjaren van de vorige eeuw toen er "gestreden" werd door provincies en gemeenten om het grondgebied van Dalem en een oud gezegde luidt: "Het leven is gelijk een pijpkaneeel, (wat een kinderlekkernij was) wie het hardst zuigt krijgt het grootste deel".

En dit bleek dan ook maar weer eens toen in 1985 de Tweede Kamer der Staten Generaal in stemde met het wetsvoorstel tot gemeentelijke herindeling van de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden, met dien verstande, dat gelijktijdig een

amendement werd aanvaard waarbij was voorzien in de toevoeging van de zogenaamde "kwartetgemeente" aan de provincie Gelderland onder gelijktijdige overheveling van de kern Dalem naar de gemeente Gorinchem. De onderhavige herindeling zou per 1 januari 1986 ingaan. De Eerste Kamer nam het voorstel aan en de herindeling van vier gemeenten, Asperen, Herwijnen, Heukelum en Vuren was een feit. Na het verwerken van het definitieve besluit van samenvoeging van de vier gemeenten en het moeten afstaan van Dalem aan Gorinchem werd er in nauw overleg met en volledige instemming van de colleges van burgemeester en wethouders van de kwartetgemeente een stuurgroep gevormd, bestaande uit burgemeester J.A. de Jongh van Asperen en Heukelum als voorzitter en als leden de wethouders/loco-burgemeesters van de vier her in te delen gemeenten. Uit Asperen W. Zwart, Herwijnen A. van der Meijden, Heukelum F. Mewe en uit Vuren H. van den Berg. Tijdens de laatste raadsvergadering die plaats vond op 12 december 1985 werd stilgestaan bij de periode 1811-1986 in de geschiedenis van Herwijnen als zelfstandige gemeente. In het 175-jarig bestaan daarvan kwam de gemeenteraad 1680 maal bijeen. In de tweede helft 20ste eeuw werd Herwijnen van dijkdorp een kerndorp, de ingrijpende ruilverkaveling en dijkverzwaring werkzaamheden werden als meest emotionele perioden genoemd. In zijn afscheidsspeech als waarnemend burgemeester sprak Karel Hengeveld tot de raad: "U als raad heeft zich ingespannen iets te doen tegen de gemeentelijke herindeling. Die inspanning is niet in alle opzichten gelukt, maar door die inspanning zijn we Gelders gebleven, hoewel helaas Dalem van het kwartet werd afgenomen. Uw bestuurskracht was van dien

aard dat een herindeling niet nodig was geweest".

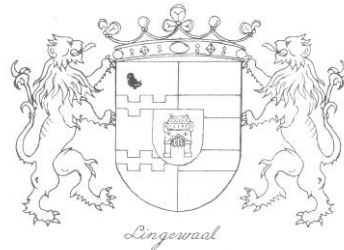
Hengeveld besloot deze laatste Herwijnse raadsvergadering met de woorden:

"Staten en Rijken vergaan,
Steden en dorpen blijven altijd bestaan".

Om het oude vertrouwde achter te moeten laten en op te moeten gaan in een groter geheel was voor de burger een ingrijpende gebeurtenis. Het voordeel op dat moment voor Herwijnen was dat zij een zoon, Jacob Aaldert, van Marie en Manus de Jongh, een Herwijnse kruidenierfamilie als burgemeester kregen.

Jacob de Jongh kende de burgers van zijn gemeente met naam en toenaam en samen met de wethouders H. van den Berg, W. Zwart en A. van der Meijden leidden zij de nieuwe kwartetgemeente Lingewaal door de eerste jaren heen.

Op 31 augustus 1987 stemde de Hoge Raad van Adel in met het ontwerp nieuwe gemeentewapen door Dr. A.P.J. van de Burg en M. van Maaren.

De Hoge Raad van Adel, een orgaan waarin jonkheren, baronnen, graven en andere adellijke personen zitting hebben, is bevoegd om de ontwerpen goed of af te keuren en indien nodig bij te schaven. De gemeentevlag, een wit veld met daarin het gemeentewapen zou in de toekomst de oprijlaan van het bestuurlijke centrum van Lingewaal in Asperen sieren.

In het voorstel van de gemeente Vuren heeft de Hoge Raad van Adel een kleine wijziging aangebracht. De balken op de rechterhelft van het wapen, afkomstig uit het Herwijnense wapen, zijn zonder profilering aangebracht. Het definitieve ontwerp voldoet met deze wijziging aan de huidige opvatting over de wapenstijl: zo sterk mogelijke vereenvoudiging en helderheid. In de toevoeging van de twee leeuwen op suggestie van gemeentebode M. van Maaren zag de Hoge Raad van Adel geen bezwaar. De aanwezigheid van de leeuwen in het wapen van Asperen was hiervoor een goede historische motivering.

de leden van de commissie Ruimtelijke Ordening en Algemene Zaken waren maandag vol lof over het ontwerp, getuige uitspraken als „prachtig” en „mooi”.

Bij de bespreking van de nieuwe vlag kon de gehele commissie daarom instemmen met het idee het nieuwe gemeentewapen op de vlag af te drukken. Commissievoorzitter (burgemeester) J. A. de Jongh was in tegenstelling tot het wapenontwerp niet onder de indruk van de vlagontwerpen met de gebruikelijke balkenopbouw. De gedachte origineel te zijn met het nieuwe wapen op de vlag in plaats van een nieuw „balkenontwerp” vond veel bijval.

De commissie besprak maandag eveneens de nieuwe ambtsketen van de gemeente Lingewaal. De gemeente heeft hierbij de keuze tussen restauratie van de oude ketting van Asperen/Heukelum of van Herwijnen of de aanschaf van een nieuwe ambtsketting. Een zilversmid rekende de commissieleden voor dat de restauratie zeshonderd gulden kost en een nieuwe ketting minimaal achtduizend gulden. „Maar daar heb ik dan wel een uniek product

Ook een nieuwe ambtsketen zou burgemeester De Jongh in 1987 bij openbare optredens zijn ambt verraden.

In oktober 1989 werd burgemeester De Jongh ook dijkgraaf van het polderdistrict Tieler- en Culemborger- waarden en vanaf 1 juli 1996 ook Lingegraaf van het waterschap van de Linge.

Op 1 juni 1994 werd Jacob Aaldert de Jongh als burge-meester van Lingewaal opgevolgd door Ad Bergshoeff die de moeilijkste en meest zorgelijke tijd, de bijna watersnoodramp van 1995 tegemoet zou gaan, die Lingewaal in zijn vijftienvijftigjarige bestaan heeft gekend. De bewoners van het bedreigde gebied keken dan ook raar op toen zij vernamen dat Nederland als natie van waterbouwers veertig jaar geleden een wet had aangenomen om het land te beschermen tegen watersnoden en deze vervolgens nog niet geheel had uitgevoerd en daardoor 75.000 bewoners hun bedreigde gebied moesten verlaten. Eén van de grootste evacuatie van mens en dier in de geschiedenis van de Tielerwaard, Bommelerwaard, Land van Maas en Waal en de Ooipolder vond plaats eind januari 1995. Ondanks dat er niemand was verdronken waren de gevolgen van de inundaties en evacuatie in individuele gevallen rampzalig. Het tij keerde en op zondag 5 februari 1996 werd het bedreigde gebied vrijgegeven. Het rivierengebied was een grote ramp bespaard gebleven. Overheden hadden geleerd van die bijna watersnood en namen een spoedwet aan die het mogelijk maakte dat er in hetzelfde jaar nog werd begonnen met het verzwaren en vernieuwen en zelfs aanleggen van nieuwe dijken om mens en dier in de toekomst te beschermen tegen het wassende water.

In 1995 was er nog een bedreiging, er deden in Den Haag geruchten de ronde dat Lingewaal weer een herindeling boven het hoofd hing. Die gemeentelijke herindelings- geruchten bereikte ook Lingewaal. De bestuurders spraken duidelijke taal: Lingewaal wilde niet meewerken aan een herindeling. Het moest een ongedeelde en zelfstandige gemeente blijven. Uit onderzoek bleek, als er gesproken werd over herindeling, Lingewaal het predikaat voorbeeldgemeente mee kreeg. Uit de uitermate goede financiële gesteldheid bleek, dat het gemeentelijk bedrijf op een efficiënte en effectieve wijze werd gerund. Tevens werd de burger met een uiterst klein ambtenarenapparaat vlot en op maat bediend. Met die kwalificatie op zak volgde er een relatief rustige bestuursperiode. In 2001 verkoos Ad Bergshoeff het vervroegde pensioen boven het ambt van burgemeester en werd opgevolgd door Hans (J.P.M.) Alberse, die zich sterk maakte bij het realiseren van het renovatie project Loswal en jachthaven in Heukelum dat in 2010 gedeeltelijk werd voltooid.

In zijn ambtsperiode werd in Herwijnen, buitendijks op het voormalige steenfabriek-terrein door één van de eerste projectontwikkelaars die in Herwijnen woeste grond omzetten in een woonwijk gerealiseerd, genaamd de Pieterswaard.

Burgemeester Alberse werd in 2006 benoemd in de gemeente Oude IJsselstreek en opgevolgd door waarnemend burgemeester Eppie (E.) Klein.

In dat zelfde jaar werd mevrouw Loes (L.H.M.) van Ruijven-van Leeuwen benoemd als eerste vrouwelijke burgemeester van Lingewaal. In 2007 moest mevrouw Van Ruijven en Herwijnen mee in de vaart der volkeren. Woningbouw-coöperatie "Kleurrijk Wonen" had serieuze plannen om het westelijk bebouwde gedeelte van de Nieuwesteeg gelegen in de kom van Herwijnen te gaan vervangen voor een dubbel aantal woningen. Tegelijkertijd werden de plannen van de gemeente Lingewaal om de dorpskern van Herwijnen richting het oosten uit te breiden met 170 woningen door projectontwikkelaars uitgewerkt. In 2009 werden de woningen aan de Nieuwesteeg gesloopt. Door financiële problemen bij Kleurrijk Wonen werden de inbreidingsplannen opgeschort en wat rest is een moerassig met grassoorten begroeid gebied waar wellicht in de toekomst een bioloog studie kan verrichten in een nieuw ontstane biotoop.

Ondanks de tientallen te koop staande bestaande woningen in Herwijnen werden in 2009 de eerste nieuw gebouwde woningen in Herwijnen-Oost opgeleverd.

Als inwoners van Herwijnen de vergelijking mogen maken tussen de gemeente en een gezin met vijf kinderen, Asperen, Herwijnen, Heukelum, Vuren en Spijk is Herwijnen, alhoewel alle ouders dit stellig zullen ontkennen niet het meest geliefde kind van de ouders. Maar de ouders waren wel van mening, zo vermeld het Lingewaaljournaal in 2009: "wat opvalt, is de wat geïsoleerde ligging van Herwijnen in de gemeente Lingewaal. Herwijnen staat meer op zichzelf en de inwoners vormen een gemeenschap die het zelf wel rooit". Uit de zinsnede "de wat geïsoleerde ligging van Herwijnen in de gemeente Lingewaal", blijkt, dat de kennis van de historie van het te besturen gebied te wensen overliet en wat men niet, maar wel had kunnen weten dat de niet geheel onbemiddelde voormalige gemeente Herwijnen 2393 ha. grond bezat. De vier in 1986 samen gevoegde gemeenten bezaten samen 5540 ha. grond. Uit een klein reken-sommetje had men kunnen leren dat bijna de helft van het Lingewaalse grondgebied van Herwijnen afkomstig was.

In Herwijnen lag men niet wakker van die uitspraak, zij hebben hun trots en zijn geen klagers maar bezitten een groot relativiseringsvermogen, maar volgen ontwikkelingen in hun dorp kritisch en vinden dat elke verandering op voorhand geen verslechtering behoeft te zijn maar behoeft ook zeker geen verbetering te zijn. Waar de gemeenten in negentienhonderdtweeëndertig al naar streefden, om samenwerking met buurgemeenten en het samenstellen van streekplannen en die ten uitvoer willen brengen werd in het begin van de 21ste eeuw realiteit. Op 10 november 2010 werd in een editie van het streekblad het Kontakt de vrijages van gemeente Gorinchem naar Lingewaal toe medegedeeld. Een Gorinchemse bestuurder was van mening dat de provinciegrens bij eventuele toekomstige samenwerking geen belemmering mag zijn en zag zich in de toekomst als bestuurder van een nieuwe, grotere gemeente "Land van Arkel" al aan de touwtjes trekken. Als twee partijen elkaar leuk vinden wordt er gefleurd en Lingewaal voelde zich dan ook gevleid, maar als goed opgevoede gemeente doet zij voorlopig niet mee aan die bestuurlijk avance. Maar 't Kan Verkeren, was de lijfspreuk van Bredero die ook graag door voormalig burgemeester De Jongh werd geciteerd.

De landelijke financiële problemen waar men momenteel in verkeerd zullen bij een ieder merkbaar zijn of worden. Wethouder Van Bezooijen, die financiën in zijn portefeuille heeft, maakt zijn burgers niet bang voor onweer als er geen onweer voorspeld is. Hij stelde de burgers van Lingewaal gerust met de volgende woorden: "Lingewaal, de eerste groene gemeente na de Randstad, is al 25 jaar een toonbeeld van rust en stabiliteit. Ook financieel gaat het goed. Binnen enkele jaren zullen de reserves alleen nog maar toenemen. "We kunnen tegen een stootje."

Hoewel ik mij als beschrijver van de historie moet beperken tot het weergeven van feiten en onthouden van een toekomstvisie zal Lingewaal in de toekomst opgaan in een groter geheel. Maar voor dit moment en na 25 jaar Lingewaal ervoeren haar inwoners dat het goed was en is om Lingewaler te zijn.

*Als de vroege morgendauw,
als een sluier de velden
bewaart.
Werpt de morgenzon,
zijn gouden stralen op aard.*

*Waar het vee rustig,
en tevreden graast in de wei.
Danken vroege vogels.
de nieuwe dag en zingen blij.*

*En op die nieuwe dag,
zo schoon en rein.
Danken ook wij dat we
plattelanders
en Gelders mogen zijn.*